

FOUCAULT'YU MARX'LA OKUMAK

Jacques Bidet (2016), Metis Yayınları, Çev. Zehra Cunillera
203 sayfa, ISBN-13: 978-605-316-052-6

Jacques Bidet'nin *Foucault'yu Marx'la Okumak* (Fransızca basım: *Foucault avec Marx*, 2014) başlıklı kitabının tipik iki önemli düşünür karşılaştırmasını içeren bir çalışma olmadığını belirterek söze başlayalım. Bidet de kitabının hemen başında (s. 17) Marx'ın yanı başına Foucault'yu yerleştirerek karşılaştırmalı teori araştırma sahasında (Marx-Keynes, Marx-Braudel, Marx-Lacan... vs. gibi) yeni bir çift kurmayı amaçlamadığını belirtir. Bidet bu çalışmasıyla Foucault ve Marx gibi kendilerine özgü -örneğin ilkinin iktidar (ilişkileri)/(neo)liberalizm, ikincisinin sınıf (ilişkileri)/kapitalizm olarak özetlenebilen- araştırma programları ve gündemleri olan iki düşünürü birlikte ele alırken bir toplum kuramı geliştirmeyi denemektedir. Marx'ı ve Foucault'yu, kendi deyimiyle, "ilişkilendirirken" (s. 25) kuramsal ve kavramsal düzlemlerde bağdaşmaz gibi görünen birçok kavramsal ve kuramsal noktada doğan gerilimlerden ilerleyerek modern bir sınıf toplumu kuramı geliştirmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, Foucault'nun "zayıf bütüncülüğü" içeren "güçlü nominalizmi" (s. 123) ile Marx'ın bireylerarası ilişkilerden yapısal ilişkilere geçtiği ve zayıf nominalist boyutlar barındıran güçlü yapısalcılığını ilişkilendirerek ve aralarında bir köprü kurarak modern toplumun sınıf kuramını geliştirmeyi denemektedir. Nominalizmle güçlendirilmiş Marx'ın yapısal sınıf kuramını genişletmek ve sınıf kuramını yeniden temellendirmek (s. 25) kitabın bir amacı olarak Bidet tarafından dile getirilmektedir. Ayrıca odağı Foucault'yu Marx'la okumak olduğundan özellikle Foucault'nun bilgi, hakikat, iktidar, yönetim, özne ve etik olarak tanımlanan araştırma programının parçalarını birleştirme ve birlikte anlama yolunda önemli ipuçları sunmaktadır.

Bidet'nin kitabı giriş ve sonuç bölümlerinin dışında dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümü kitabın kuramsal arka planını çıkaran, metin ilerlerken daha iyi anlaşılabilen, kısa ve yoğun bir bölümdür. Sonuç bölümü birden fazla kutbu olan egemen sınıfın karşısında temel sınıfın ya da halk sınıfının nasıl özgürleşebileceğine dair somut siyasal soruya kuramsal planda bir katkı sunmaya çalışıyor. Aradaki dört bölüm, ana başlıklarda kullanılan kavramlarla özetlenirse, Foucault'nun nominalizmi ile disiplin, yönetimsellik,

(neo)liberalizm, bilgi ve iktidar üzerine düşüncelerini Marx'ın yapısalcılığı, mülkiyet-sınıf-iktidar ve kapitalizm teorisi (ya da kapitalist üretim teorisi) ile birlikte ele almaktadır. Alt başlıklarda konu akışı yukarıda özetlenen amaca, modern toplumun sınıfsal bir haritasını çıkarmak ve buradan hareketle modern toplum kuramının kavramsal ve analitik çerçevesini inşa etmeye ve bunun içinde Marx'ı yeniden temellendirmeye yönelmektedir. Yazarın da farkında olduğu gibi Foucault'nun bir çırpıda elinin tersiyle çevireceği, doğru bulmayacağı ve hiç hoş karşılamayacağı bir deneme...! Bidet'nin böyle gerilimli bir alan yaratma denemesine girişmesini süregiden sınıf kuramı geliştirme arayışıyla ilgili olduğunu görüyoruz. Bu kitabında Marx ve Foucault ile bir diyalog kurarak sıklıkla referans verdiği yeni çıkacak kitabına *-Rejim ve Öznellik olarak Neoliberalizm (Le Néolibéralisme comme Régime et comme Subjectivité)*- yönelik bir ön hazırlık yaptığını anlıyoruz ve yazar burada ele aldığı kimi konuları yeni kitabında geliştirdiğini dipnotlarla belirtmektedir.

Kitabın giriş bölümü, yukarıda belirtildiği gibi, çalışmanın kuramsal ve kavramsal temelini kısaca sunmaktadır. Ancak metnin tümü buradaki şemaya dayandığından, en başta bu kısa açıklamayı, metnin ileriki sayfalarını da göz önüne alarak ayrıntılandırmak yerinde olacaktır. Bidet modern toplumun bir sınıf toplumu olarak nasıl kurulduğunu ve işlediğini “öte-yapısal” yaklaşım adını verdiği bir kuramsal şema ile açıklar. Öte-yapısal analiz Foucault'nun nominalizmi ile Marx'ın yapısalcılığından ilham alan bir kuramsal inşa denemesidir. Öte-yapısal toplumun sınıf toplumu olarak kurulmasını iki “dolayım”a bağlı görmektedir: bireylerarası ilişkilerin alanı olan ve bireylerin kendi aralarındaki işlemlerinin hukuksal-siyasal bir sözleşme ile hüküm altına alındığı “piyasa” dolayımı ve bütün bireylerin katıldığı ve bu katılımın merkezi bir sözleşme (toplum sözleşmesi, ya da her ne kadar buna indirgenemezse de resmi bir sözleşme olarak anayasa) ile güvenceye bağlandığı “örgüt” dolayımı. Anlaşılacağı üzere, piyasa tekil bireylerin ilişkileri etrafında kurulmuş nominalist bir ekonomik rasyonalite ve koordinasyon alanıdır. “Her-biri-arasında” ekonomik rasyonalitenin ve koordinasyonun kurulduğu ve işlediği piyasa alanının yanında bireylerin “hepsi-arasında” ekonomik rasyonelliğin ve hukuki-siyasal ilişkinin kurulduğu bir “örgüt” (yönetim) alanı vardır. Örgüt en yüksek örgüt olarak devleti ve daha aşağı derecede firmayı, aileyi ve diğer kurumları içeren, yönetsel pratiklerin ve iktidar ilişkilerin yürürlükte olduğu toplumun diğer koordinasyon kipidir. Piyasa ve örgüt Bidet'in tasavvurunda, Frankfurt Okulu'na referansla, (bireysel ve toplumsal) “aklın araçlaştırılmasındaki”, yani “sınıf tahakkümünün” kurulmasındaki iki veçhenin (“ekonomik rasyonalite” ve “hukuk-siyaset”) ve iki kutbun (“her-biri-arasında” ve “hepsi-arasında”) “sınıf faktörleri”dir. Kısaca, piyasa ve örgüt ekonomik rasyonalite ve organizasyon/koordinasyon kipleri olarak (kapitalist) sınıf tahakkümünü yaratacak şekilde araçlaştırılmıştır.

Sınıf tahakkümü bu iki sınıf faktörü/dolayımı (piyasa ve örgüt) ile ortaya çıkan kendilerine özgü katmanları ve dinamikleri olan iki iktidar yapısı yaratarak gelişmiştir: “Mülkiyet iktidarı” ve “bilgi iktidarı”. Sınıf tahakkümünün iktidarı Marx’tan mülhem teorilerce ilkiyle ilişkilendirilmiş olsa da -Bidet’nin temel itirazı ve katkısı burada devreye girmektedir- kapitalizmdeki total iktidar yapısı toplumun örgütsel yapısı içinde gelişen, kapitalist mülkiyet iktidarından bağımsız olmayan ama kendine özgü işleme tarzı olan ve bir ayrıcalık alanı inşa eden bilgi iktidarından bağımsız anlaşılabilir. Bidet’ye göre Foucault’nun tüm eksiklikleriyle beraber kapitalizmde modern toplumun (sınıf) kuramının geliştirilmesine esas katkısının, yönetme ve bilgi iktidarının içinden çıktığı bu örgüt dolayımının (sermayedar) mülkiyet iktidarının yanı sıra başka bir sınıfsal iktidar kutbu olarak anlaşılmasına olanak sağlamasıdır. Her ne kadar, Marx bu örgüt-piyasa çiftinin kapitalist üretim için merkezi önemini görmüşse de, Marx’ın yapısal olarak açıkladığı sermaye birikim sürecinde sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesiyle en sonunda geriye tek bir güçlü örgütün/şirketin kalacağı yönündeki teleolojik çerçevesi iktidar kutbunun bilgi iktidarı yönünü kendi özgüllüğüyle ve maddiliğinde açıklayamamaktadır (s. 20). Bidet bu bakımdan araştırma programı bilgi iktidarının dispozitifleri ile yönetim rasyonelitesine yönelen Foucault’yu modern toplumun sınıf kuramının diğer düşünürü olarak görmektedir.

Makro ve mikro düzeylerde sınıfı ve sınıf ilişkilerini anlamaya çalışan Bidet’nin öte-yapısal yaklaşımı egemen ve ayrıcalıklı sınıfın piyasayı ve örgütü kar ve iktidar arayışlarında araçlaştırdığını ve bu ayrıcalıklı egemen sınıfın iki kutuptan oluştuğunu tespit eder. Üretim alanında artık değer sürekli temellüküne dayanan sermaye birikiminin öte-yapısal alanını oluşturan piyasanın bireylerarası ilişkilerinden doğan ancak örgütsel iktidar ilişkilerinin ve kurumlarının altında toplumsallaşan özel mülkiyetin kapitalist iktidarı ilk kutbu oluşturur. İkinci kutup piyasanın ve kapitalist üretimin işlemesi için toplumsal alanın mikro derinliklerine kadar inen örgütsel dolayımın ayrıcalıklı bireylerini, gruplarını, mesleklerini kısaca “yetkinler”ini ve “yöneticiler”ini içerir. “Yetkin(ler)-yöneticiler” nosyonu hem yetkinlerin ve yöneticilerin kendi içinde farklı alt-kutupları (sınıfları) temsil ettiğini hem de her ikisinin aynı sınıfsal grupta “örgütleyiciler” olarak birleştiğini ima eder. Yetkinlik gündelik yaşamsal alanlarda (sağlık, eğitim, adalet...vb) iktidar pratiklerini uygulamaya koyan uzman bilgisine dayalı bir iktidar olup Foucault’nun daha çok hedefinde tuttuğu (s. 87) iktidar uygulayıcılarıdır. Yöneticiler denetimciler olarak yetkinleri yönetilen alt-kutbuna alabilen ve kapitalist mülkiyet iktidarına yakınlaşarak ve hatta ona dahil olarak seçkinleri oluşturabilen bir kutuptur. Temel ya da halk sınıfı Bidet’nin analizinde özellikle ücretli kamu ve özel sektör çalışanları ile ticaret ve üretim alanındaki

serbest meslek sahiplerini içerir. Temel sınıf bu iki kutuplu, birbirinden farklı, sürekli ittifak içinde olmayan, iktidarı paylaşan iki kutuplu egemen sınıfın tahakkümü altındadır. Bidet'nin sözleriyle “iki sınıf vardır (egemen sınıf/temel sınıf), ancak iktidar üçlü oynanan bir oyundur” (s. 191). Temel sınıfın, rekabeti ve ortaklıkları kendi içinde değişiklik gösteren bu egemen sınıfın iki kutbuyla ilişkisi de değişiklik gösterir; örneğin biyopolitik liberal çağda “kamu yararının” temel yönetsel referans olduğu zamanlarda temel sınıfın “yetkin(ler)-yöneticiler”le ittifak halinde olduğu, ancak finansın sürüklediği ve kamu yararı yerine bireyselci girişimci ve rekabetçi değerlerin temel dinamik olduğu neoliberal zamanlarda bu ittifakın zayıfladığı ya da neoliberalizme özgü biçimde popülist akımlar içinde farklı bir şekilde tesis edildiğini söyleyebiliriz.

Bu nokta neoliberalizmin liberalizmde nerede kısa devre yaptığını gösterir: yani, kapitalist mülkiyet ve bilgi iktidarı ile araçlaştırılmış piyasa ve örgüt “dolayım”ının (yani “sınıf faktörleri”nin) içinde halk sınıfının özellikle toplumun örgütsel donanımı içinde etkililiğinin kesildiği nokta. Neoliberalizmin örgütsel, yani “hepsi-arasında”, bir toplumsal aklın ve koordinasyonun yerine piyasa dolayımını radikalleştirmesi, “her-biri-arasında” bireyciliğin tonunu yükseltmesi, örneğin hukuksal veçhede kamu hukuku yerine özel hukuku geçirme eğilimlerinin artması, aslında toplumun iki sınıf faktöründen biri olan örgütün içindeki temel sınıf iktidarının payını düşürmeyi amaçlamıştır. Ne var ki, Bidet'nin öte-yapısal yaklaşımından hareketle daha iyi anlıyoruz ki, neoliberalizmin esas toplumsal krizi ve derinleşen çelişkisi de buradadır. Temel sınıfın örgütlerle eklemlenme tarzını sorgulayan ve değiştiren ve uygulamada mülkiyet iktidarında payı olmayan ya da sınırlı olan halk sınıfını kapitalist mülkiyet iktidarının öznesi ve nesnesi olarak örgüte eklemlen neoliberal büyük strateji, aslında kendine bağlı kılmaya çalıştığı yetkinlere ve özellikle yönetici sınıfa daha fazla bir iktidar olanağı sağlıyor. Kriz sonrası finans alanındaki teknokratik yönetici sınıfın güçlü konumu ve gelirlerinin tartışmalarda ne denli yer aldığını hatırlayabiliriz. Neoliberalizmin dayandığı ve geliştirdiği “devlet fobisi” aslında halk sınıfının ekonomik ve sosyal yaşamın işleyişini koordine eden örgütlerle eklemlenme tarzını değiştirerek mülkiyet iktidarının *karşısına* yetkinlerden ve yöneticilerden oluşan ve giderek ekonomik/hukuk/sosyal ve siyasal alanda güçlenen bir yönetim iktidarı inşa etmektedir. Devlet fobisi, ya da halk sınıflarının örgüt dolayımındaki iktidar gücü neoliberalizmde korkulan temel politik güç oldukça mülkiyet/sermayedar iktidarının karşısında kapitalizmde yöneticilerin ve bunların altında mülkiyet ve yetkinlerin iktidarını elinde toplayan bir yönetici/yönetim iktidarı yaratmaktadır.

Bidet'nin kuramsal yaklaşımını tanımlayan öte-yapısalcılık, bu iki kutuplu iktidar düzeneğinin mikro ve makro boyutlarını ve ayrıca kurgu ile gerçeklik arasında kurulan iktidar ilişkilerini açıklar. Kurgu gerçek-dışı demek

değildir. Bunu aslında Marx meta fetişizminin fenomenolojik eleştirisinde göstermişti ve Marx'ın yapısal ilişkilere geçerken önce nominalist bir patikadan geçişi Bidet'nin “öte-Marksizm” (s. 25, 67) adımı verdiği daha “geniş” ve nominalizme temellenmiş bir sınıf kuramı için önemlidir. Buna göre kurgu, kurgusal gerçeklik, gerçeğin öte-yapısal unsurudur. Bidet Marx'ın *Kapital*'in ilk bölümlerinde bireylerarası ilişkiden hareketle, nominalist bir yaklaşım içinde, piyasanın sermaye birikiminin öte-yapısal alanını oluşturduğunu gösterdiğini belirtir. Piyasa bireylerarası ilişkiyi bireylerin “özgür”, “eşit” ve “rasyonel” olduklarını ilan ederek ve bunu hukuksal-siyasal hükme bağlayarak işler. Ancak piyasa ve özel mülkiyet tüm toplumun bu ilan edilmiş kurguya/sözleşmeye dahil olarak merkezi bir sözleşme çerçevesinde örgütlenmesiyle mümkün olur. Bidet'nin aktardığı gibi (s. 64n), Kant'a göre özel mülkiyet *herkes* tarafından (“hepsi-arasında”) kabul edilmezse bir kişi diğerine karşı (“her-biri-arasında”) “bu benimdir” diyemez. Örgüt ve piyasa dolayımalarında kurgusal ya da ilan edilmiş bu gerçeklik kapitalist mülkiyet iktidarınca olumlanan bir “varsayım” ve “iddia”dır. Gerçekliğin bu kurgu/varsayım/iddia etrafında kurulacağına dair olumlanan ve kabullenilen bir hukuksal-siyasal veché söz konusudur. Ne var ki, Marx'ın gördüğü gibi (s. 36) piyasadaki kapitalist ve emekçi arasındaki ücret sözleşmesi uygulanmak için değil, bozulmak için yapılmıştır. Sermayenin alanında, üretim alanında, sömürü ücret sözleşmesinin devamlı istismarı ile sağlanırken, toplumun yönetsel ve örgütsel alanında merkezi sözleşme ve hukuk disiplin, yetkinlerin ve yöneticilerin bilgi iktidarına dayanan iktidar düzeneklerince yerinden edilir ya da askıya alınır. Bir “karşı-hukuk” düzeneği devreye girer (s. 36). Bu satırlarda Marx ve Foucault arasında kurulan altyapı ve üstyapıya dair son derece ilginç ve verimli bir okuma ile karşılaşıyoruz (s. 32- 52).

Sermayenin ve örgütün karşısına sınıfsal itiraz her zaman bireylerin bu iddiaya (eşitlik ve özgürlük) referansı ile gerçekleşir. Bu iddianın tersine çevrilmesi ya da farklı şekillerde iktidara uygun olarak öznenin itirafı, bilgi iktidarının kurduğu hakikat rejiminde mümkündür. Bu hem kapitalist mülkiyet iktidarının çıkarını hem de yetkin-yöneticilerin ayrıcalığını gözetir. Bilgi iktidarının işi olan hakikat bu kurguyu/ilan edilmiş gerçekliği bu çıkar ortaklığı içinde tahakkümü de içeren bir iktidar ilişkisi olarak yeniden kurar. Hakikat “doğru” (“etkili”), “haklı” (“normal”) ve “sahici” (“otorite”) olanı inşa ederek (s. 67-73) öte-yapısal bir boyut içinde çift kutuplu bir iktidar yapısı kurar. Birbirlerine karşı piyasada eşit ve özgür olan bireylerin toplumsal örgütlenmenin “hepsi-arasındaki” ilişkisinde yinelenen eşitlik ve özgürlük iddiası (kapitalist) mülkiyet iktidarının tek başına kesebileceği ve yönünü değiştirebileceği bir siyasal eylem ve varsayım değildir. Yani, Marx'ın meta fetişizmi analizinde deşifre ettiği manipülasyon sadece piyasada ve piyasa iktidarında gerçekleşmez. Kapitalist yapısal gerçekliğin öte-yapısal alanını

oluşturan piyasanın işlemsel gerçekliğini sağlayan “eşitlik”, “özgürlük” ve “rasyonellik” bireyin haklarının (eşitlik ve özgürlük) ve kendi yaşamını koordine edecek bir akla/yetiye sahip olduğunu duyurur. Birey toplumsal alanın örgütsel yapısı içinde bu haklarını gözettiğinde ve kendi çıkarının ötesine uzanan ve kamusalılığı örgütleyecek bir akılsallıkla hareket ettiğinde kapitalist mülkiyet iktidarının yanı başında yükselen bilgi iktidarının uygulamalarıyla ve topyekün bir sınıf tahakkümüyle karşılaşır. Bu ayrıcalıklı yetkinler ve yöneticiler sınıfı örgütü ya da toplumsal akli araçlaştırarak ya bireylerin “hepsi-arasındaki” ilişkiyi tahakküm altına alır ya da neoliberalizmin çözümünde olduğu gibi bireyleri eşit, özgür ve rasyonel olarak duyurmaya kamusal/örgütsel yaşamı özelleştirerek devam eder. Bu ikinci çözüm halen içinden geçtiğimiz özelleştirme ve deregülasyon stratejileridir ve bilgi iktidarının asıl aktörü olan yetkinler sınıfı (doktorlar, mühendisler, eğitmenler, hukukçular, bürokratlar...vb) ile yönetici sınıfların ayrışmasına, ilkinin ikincisi altında yönetilen hale gelmesine ve yöneticilerin finans sektöründe görüldüğü gibi kapitalist mülkiyet iktidarının yakın ortağı olarak kapitalist seçkinlerin parçası haline gelmesiyle sonuçlanmıştır. 1970’lerin sonunda, Bidet’in yerinde bir şekilde vurguladığı gibi, Foucault’nun neoliberalizme geçiş sürecinde kapitalizmin bitişini değil de dirilişini ve her yerde yönetim ilişkilerini görmesinin (s. 43) somut gerçekliğe dayanan bir yönü olduğunu anlıyoruz.

Öte-yapısal argüman dolayısıyla yapının ötesindeki sistemin varsayımlarını görmezden gelmez; ancak yapıyı da atlamaz. Yapı ve birey arasında da bir öncelik-sonralık ilişkisi de yoktur. Yalnızca yapıyı kendi kendini yeniden üreten verili bir gerçeklik ya da kapalı bir sistem olarak görmez. Yapının, Marx’ın *Kapital*’de piyasadaki bireylerarası ilişkiden başlayıp kapitalizmin yapısal eğilimlerine ulaşmasında olduğu gibi, nominalist temellerini göz önünde tutar. Böylelikle sınıf ilişkisinin yapısal olduğunu ve modern toplumun yapısal bir sınıf ilişkisine dayandığını kabul eder ve fakat toplumsal/yapısal sınıf “ilişkisinin” bireylerarası “bağıntılardan” geçtiğini kabul eder. Sınıf “ilişkileri”nin uygulama alanı bu bireylerarası “bağıntılar”dır. Bu bağlamda, öte-yapısal analiz piyasa toplumunun bilgi iktidarının altında aynı zamanda bir disiplin toplumu olarak kontrol altına alındığı gerçeğini gözetir. Kurgu ve gerçeklik/pratik, mikro ve makro, birey (nominalizm) ve yapı(salcılık) gibi ikilikleri kendi içinde diyalektik bir süreç olarak anlar öte-yapısalcılık. Bu bakımdan Bidet (- yerine /) “öte/yapı” gibi bir nosyon kullanarak “öte-yapı” ve “yapı” arasında diyalektik (öte-yapı + yapı + pratik = öte/yapı) bir ilişkisellik kurmaktadır. Bidet için bu öte/yapısal analiz ya da kuram post- ya da yeni-Marksizm olmadığı gibi post-yapısalcılık da değildir, ya da yapının altında gör(e)mediğimiz ve yapıyı yeniden üreten eğilimleri açığa çıkaran bir eleştirel gerçekçilikten beslenen kritik-yapısalcılık da değildir.

Görülenin, bilerek söylenenin ve ilan edilenin ve açıkça duyulanın gerçeğin yapı-ötesi koşullarını oluşturduğunu anlayan ve bunların kazandığı “ikizanamlılığın” örgütlenen gerçeğin dinamizmini ve sınıfsal koşullarını oluşturduğunu göstermeye çalışan diyalektik ve materyalist ama yalnızca Marksizme dayanmayan bir “öte-Marksizm”dir. Bu “öte-Marksizm” Bidet için Marks’ın nominalist bir yeniden temellendirmesinden başlar. Bu kitap bunun bir adımıdır.

. / .

Kitabın ilk üç bölümü sırasıyla “Foucault/Marx İhtilafı: Disiplin ve Yönetimsellik”, “Mülkiyet İktidarı ve Bilgi İktidarı”, “Marx’ın Yapısalcılığı ve Foucault’nun Nominalizmi” başlığını taşımaktadır. Giriş bölümünden başlayarak Foucault’yu ve Marx’ı birlikte tartışıp öte/yapısal analizin epistemolojik ve analitik çerçevesini oluştururlar. Marx’ın ve Foucault’nun eksikliklerini gösterip, özellikle Foucault’nun bütüncül bir toplum teorisinden ve Marksizmden, yapısalcılıktan kaçarken, egemen sınıfın diğer kutbunun yapısalcı olmayan ama toplumun tüm yapısal/sınıfsal ve öznel konfigürasyonlarını kesen “genel” ve “sosyolojik” bir kuramsal ve kavramsal çerçeveyi nasıl kurduğunu göstermektedir. Bidet Foucault’nun Marksizm’den kaçışının modern toplumun sınıfsal yapısını anlamada verimli bir araştırma gündemi ve analiz programı doğurduğunu göstermektedir. Bu iddiasının bir yönü de Foucault’nun sınıf kuramına sosyolojiyi çok-disiplinli bir araştırma/analiz programı olarak dahil eden düşünür olmasıdır. Tarih, felsefe ve ya tarih-felsefesi ile (politik) iktisat Marksizmin modern toplumu ve sınıfı yapısal olarak çözümlemesine olanak tanımış disiplinlerdir. Foucault’nun iktidar çözümlemesi Marksizm alanında politik iktisat, tarih ve felsefeyle anlaşılan modern toplumun sınıfsal/yapısal koşullarını mikro düzlemlerde sosyolojik bir gözleme dahil edebilmiştir. Bidet’nin ilk üç bölümdeki kuramsal ve kavramsal inşa süreci bu çok-disiplinli analiz programının içinde gelişir. Bu üç bölümde bir bütün olarak Bidet, Marx ve Foucault karşılaşmasında karşılaştığı her iki düşünürü ait eksikliklerden, bu karşılaşmalardan doğan gerilimli ve uzlaşmaz karşıtıklardan hareketle, modern toplumun sınıf kuramı yolunda materyalist ve diyalektik bir nominalist yaklaşımın kavramsal, analitik ve yöntemsal çerçevesini oluşturmaktadır. Bu çerçevenin içinde birbiriyle ilişkilenen şu kavramlar yer alır: Sınıf, sınıf ilişkisi, sınıf mücadelesi, birey, piyasa, örgüt, devlet, mülkiyet, bilgi, iktidar, mülkiyet iktidarı, bilgi iktidarı, yapı, hakikat, hegemonya, disiplin, yönetim, politik ekonomi, ırk, savaş, cinsellik, dispozitif, taktik, strateji. Foucault’nun daha fazla pay sahibi olduğu bu dizi en sonunda modern toplumun sınıf iktidarının kuramı için temel meseleye, yani dördüncü bölüme bağlanır: “Marx’ın Kapitalizmi ve Foucault’nun Liberalizmi”.

Yukarıda ilk üç bölüme yayılmış öte-yapısal analizin önemli noktaları sunuldu. Ancak dördüncü bölüme geçerken eksik kalan noktaları tamamlamak ve bunlarla birlikte özetlenen noktaların yeniden gözden geçirilmesi dördüncü bölüm ve sonuçtaki tartışma için faydalı olacaktır. Bu noktalardan en önemlileri devlet ve sınıftır. Foucault'nun nominalizmi ile Marx'ın yapısalcılığı her ikisinin içindeki sırasıyla zayıf yapısalcılık ve zayıf nominalizm Bidet'nin devlet-sınıf-birey arasındaki ilişkileri ve bağıntıları makro (sınıf ilişkileri) ve mikro (iktidar ilişkileri) ölçekte siyasal bir analiz içinde birleştirmesine olanak tanımıştır. Buna göre devlet iki kutuplu egemen bir sınıf devletidir, ama temel sınıfın devlet iktidarındaki payının bunun salt bir kapitalist mülkiyet iktidarına dayanmadığı ve bundan ötürü sınıfın toplum yönetiminin somutluğunda her zaman devlete bir ihanet olduğunu yazar (s. 118). Gerçekten de Foucault'nun *Biyopolitikanın Doğuşu*'ndaki ordoliberalizm analizinde gösterdiği gibi, Alman neoliberalizminin II. Dünya Savaşı sonrası inşası sınıfsız bir devlet ve (sivil) piyasa-toplumu hedefine göre gerçekleşir. Bunun arkasındaki düşünce proleterleşmeyen ve ailelerin yönetimine ve oradan sivil topluma uzanan bir toplumsal kapitalizm ve yönetim şemasıdır. Alman ordoliberalizmi devletin bürokratik örgüt yapısının güçlü olduğu ama kamusal örgütlenmelerin bir piyasa çerçevesi oluşturmak için yapılandırıldığı, birçok örgütün kamusal/toplumsal ve ailesel olduğu ama bireysel rekabetin yönetsel dinamik ve unsur olduğu bir neoliberal yapıdır. Özgür, eşit ve rasyonel (öz-çıkarcı) olarak bireylerin katıldığı toplumsallaşmış piyasa (hem toplumun kontrolünde olması hem toplumun piyasalaşması anlamında) burada hem sermayenin hem de devlet yönetselliğinin öte-yapısal kurucu dinamiği olarak inşa edildi. Bidet'nin de yazdığı gibi neoliberalizmin temel başarısı ve çözümü bu noktada çıkar ve hukuk öznesi-ekonomik insan birlikteliğini siyasal-hukuksal veçheyi piyasaya/ekonomiye “endekslemesiyle” sağlamaktadır. Hukuk-devleti ekonomiye endekslenmiş bir (neo)liberal yönetsellik modelidir. Marx'ın liberalizmin eleştirisindeki merkezi konunun bireyin vatandaş ve burjuva olarak ikiye bölünmesinde olduğu gibi Foucault'nun da (neo)liberalizme meydan okuyuşu buradan anlaşılmaktadır.

Devletin yapısal gerçeği olan ve fakat yönetilmesi ve hatta yönetsel ve iktidar uygulamalarıyla kaldırılması gereken “devlete bir ihanet” olarak sınıf nedir? Sınıf ilişkisi bir bölünmemidir? Sınıf mücadelesi nedir ve bu mücadeleyi kimler verir? Bidet'nin kitabı bu sorulara hem kendisinin Marx ve Foucault ile kurduğu diyalogdan hem iki düşünürü karşılaştırması ve zaman zaman gerilimli noktalarda karşı karşıya getirmesinden doğan yeni cevaplar sunuyor ve halihazırda süren kuramsallaştırma çabasına yönelik hazırlayıcı katkılar içeriyor. Bidet sınıfın soyut çerçevesini çıkarırken sınıfın bireylerarası bağıntılardan geçtiğini ve sınıfın bir “bölünme” değil, çoklu iktidar oyunları içinde bir “bölen”, “kırılma”, “fay hattı” oluşturduğunu yazmaktadır. Sınıfların,

bireylerin piyasaya ve toplumsal örgütlenmeye eklemelenmesiyle oluştuğunu vurgular ve bireysel eylemin bu eklemelenmeyle bir yapısal eylem kazandığını, bu eylemlerin her zaman toplumsal aklımızı oluşturan piyasa ve örgüt dolayımındaki “fay hattı”nın üzerinde ilerlediğini belirtir (s. 111-112). Sınıflar bir sistem içinde bireylerin grup olarak kapalı ve sabit noktalara yerleşmesi değildir; bireylerarası bağıntıların sınıfsal ve yapısal ilişkilere dönmesi bu eklemelenmeyle belirir. Bu bakımdan Bidet için sınıf mücadelesi bireylerin farklı alanlardaki mücadelelerinden ayrılmaz, hatta sınıf mücadelesini verenlerin bireyler olduğu gerçeği karşısında hem temel sınıf üzerindeki tahakkümün pratikleri hem de buna yönelik mücadeleler bireylerin “her-biri-arasında” ve “hepsi-arasında” piyasa ve örgüt dolayımındaki direniş pratiklerinden yakalanmalıdır. Ancak Bidet’ye göre, sınıfı somut bireylerle düşünen öte-yapısal yaklaşımın soyut sınıf kuramı, sınıfın somutluğunu bu iki toplumsal aklın ya da dolayımın “ırk”, “savaş”, “cinsellik” ve “dünya sistemi” ile bağıntılarıyla bütünlüklü ve gerçeğe uygun biçimde anlayabilir. Bu dolayımın bağlamında ve dolayısıyla sınıfsal konfigürasyon içinde görülmeyen, bir bütünü/çoğunluğun tanımlayıcı parçası olamayan her tür azınlığın kendi “aciliyetlerinden” doğan toplumsal talepleri ve direnişleri de bu sınıf kuramının içinde olmalıdır.

Sermayenin mantığına sığmayan, kapitalist mülkiyet iktidarının egemen sınıf yapısını daha da belirginleştiren ve uygulama alanı “insanın insana muamelesi” olan bilgi iktidarını içeren modern toplumun sınıf kuramı için Bidet soyut ve az da olsa somut bir çerçeve çıkarmaktadır. Bu bağlamda, kavramsal ve yönetsel bir inşa süreci olan giriş bölümü dahil ilk üç bölümün Foucault açısından merkezi önemi tespit edilmiş ancak bir dipnota sıkıştırılmış “olay” kategorisine değinmek gerekir. Bidet’nin öte-yapısal bir kuramsal inşa sürecinde “olay”ın merkezi önemini tespit ettiğini ancak bunu analizinin yönetsel asli unsurlarından biri olarak çalışmasına dahil etmediğini görüyoruz. Öte-yapısal bir kuramsal inşa için “olay” üzerine düşünülmesi gerekir; zira Bidet’nin de vurguladığı gibi Foucault “olaylaştırma”yı kendi nominalist yöntemi olarak benimsediğini belirtmiştir. Bidet yapının diyalektik bir süreç içinde anlaşılması gerektiği ve sistem olmadığını açıkladığı satırlarda şunun altını çizmektedir: sınıf yapısı aktörlerin içine sabitlendiği ve kapatıldığı kendi kendini üreten bir sistem (teorisi) olarak (ile) anlaşılmalıdır; bireylerin piyasa ve örgüte çatışık eklemelenme süreçlerinde öte-yapısal unsurlarla sınıf yapısal olarak anlaşılabilir. Bu öte-yapısal unsurlar hukuksal-siyasal boyutta oluştuğu sürece siyasal bir “ikizanamlılık” kazanır. Eşit ve özgür olduğu ilan ve kabul edilen bireyler bu hakikati kamusal alanda dile getirmeye ve eylemlerine yön vermeye başladığında ve piyasanın ve örgütün iki kutuplu egemen iktidar tarafından sürekli araçlaştırılmasıyla karşılaştığında sınıfların özneleri kendilerini yapısal zorunlulukların içinde cereyan eden olaysal bir

çokluğun içinde bulur. Pratikler çoklu iktidar uygulamalarından ve direnişlerden oluşur. Yapının diyalektik yeniden üretimi bireylerarası bağlantılardan geçen olayların tekilliğinden, çokluğundan ve kesişimlerinden doğar. “Öte-yapı/yapı/pratik” üçgeninde oluşan bu olaysal çokluk, nedenlerin ve deneyimlerin çoğulluğunun ve kesişimlerinin merkezde olduğu, yapıyı kesintiye ve dönüşüme uğratabilen (kriz gibi) bir diyalektik süreçtir ve yapıyı tanımlayan bu diyalektik öte/yapısal ve belki de “olaysal” süreçtir. Olay öte/yapının mikro ve makro, kurgu ve gerçeklik, ekonomi-hukuk/siyaset gibi çiftlerini eşanlı kesen tecrübelerdir. Foucault Annales Okulu’nun tarih alanındaki üstünlüğü ve zamanın güçlü eleştirel kuramı Yapısalcı Marksizm karşısında yapının önceliğinin vurgulandığı bir dönemde “olay”ın önceliğini yükseltmesi aslında Bidet’in farkında olduğu ancak öte/yapısal analiz için derinleştirmedeği bir yöntemsel temeldir.

Kitabın tüm bu kavramsal ve analitik inşasının kapitalizm ve liberalizm bağlamında modern toplumun öte/yapısal kuramına bağlandığı yer son dördüncü bölümdür. Marx’ın sınıf ve kapitalist üretim tarzı kuramı ile Foucault’nun bilgi/iktidar ve yönetim analitiği (ve aralarında bir ilişki kurarak) burada birlikte, modern toplumun iki koordinasyon kipinin ve toplumsal aklın -piyasa ve örgüt- iki farklı iktidar kutbunun elinde nasıl araçlaştırıldığı ve bunlar aracılığıyla piyasa ve disiplin/kontrol toplumu yaratılırken, aynı zamanda çelişkilerin ortaya nasıl çıktığı açıklanmaktadır. Bu çelişkiler kapitalizmin ya da (neo)liberalizmin çelişkileri olarak anlaşılabilir; nitekim Foucault’nun anlamaya çalıştığı sorun kendi özgüllüğü ve maddiliği içinde ikincisiydi. Esas olarak Foucault’nun yetmişlerin sonundaki derslerinde araştırma gündemini iktidar dispozitiflerinden yönetim rasyonelitesine kaydırıldığı bir anda Foucault kapitalizmin ve liberalizmin krizlerinin bir ve aynı şey olamayacağını dile getirmişti. *Biyopolitikanın Doğuşu*’nda (s. 69-70, İngilizce basım, 2008) 18. yüzyıldan bu yana modern dünyanın krizlerinin kapitalizmin krizleri olarak görüldüğünü ama bu krizlerin aynı zamanda liberalizmin krizleri olarak da değerlendirilebileceğini belirtir. Liberalizmin krizleri kapitalizmin krizlerinden doğan politik krizler değildir; doğrudan kapitalist ekonominin krizinin bir uzantısı ya da doğal sonucu da değildir. Kapitalizmin krizlerinden bağımsız değildir ama kendine göre dinamikleri vardır ve kapitalizmin ve liberalizmin krizleri arasında kronolojik olarak bir zamansal boşluk olabilir. Foucault için liberalizmin krizi “yönetimselliğin genel aparatlarının (dispozitiflerinin) krizidir”. Bidet’in izinde söylenirse liberalizmin krizi toplumun yönetimini ve kontrolünü sağlayan, “insanın insana muamelesini” yöneten, piyasa toplumuna ve ekonomisine uygun öznellikleri liberal bir hakikat rejimi altında üreten, kapitalist mülkiyet iktidar kutbundan farklı, bir iktidar kutbunun -bilgi iktidarının (yetkin(ler)-yöneticilerin) örgütsel gücünün krizidir. İktidar iki kutupludur, krizleri kronolojik ve yapısal olarak farklılaşabilir. Bu bağlamda,

süregiden neoliberal kriz içinde, Bidet'nin vurguladığı üzere (s. 65), kapitalizmin mülkiyet iktidarı kutbu çökse bile, tarihin gösterdiği gibi, neoliberal “örgütleyiciler”in yönetme iktidarı, belki de güçlenerek, devam edebilir.

Bidet'nin belirttiği gibi, 1970'lerin sonunda kapitalizmin krizleri karşısında kapitalizmin sonu ilan edilirken Foucault (neo)liberal yönetimsellik dersleri üzerinden “kapitalizmin dirilişini ilan ediyordu” (s. 43). Foucault liberalizmin neoliberalizme doğru evrildiği bu zaman aralığında bilgi-iktidar çiftinin yanına yönetim sorununu ekleyerek, her yerde yalnızca iktidar değil, aynı zamanda yönetim ilişkileri ve yönetim iktidarı görmeye başlamaktadır. İktidar ilişkileri bu noktada ve tarihsel dönüşümde Foucault'nun düşüncesinde ve karşı karşıya bulunduğu somut pratikte yönetim ilişkilerine evrilmişti. Foucault'nun yönetim analitiği ile kapitalizmin krizi ve liberalizmin krizini yan yana getiren Bidet'nin yorumları 2008 krizini ve günümüze dek ilerleyen on yıllık süreci farklı ve kapsamlı bir gözle görmenin olanaklarını açıyor. Kapitalist mülkiyet iktidarından ve kapitalist moderniteden (milliyetçi/muhafakazar) popülist bir politik sahnede uzaklaşır gibi görünen yetkin(ler)-yönetici sınıfın gelişiminin ve krizinin daha çok konuşulmaya başlandığı günümüzde her iki iktidar kutbunun neoliberal uğrakta ele alınması için Bidet'nin kuramsal inşa süreci önemini daha da artırmaktadır. Kapitalist mülkiyet iktidarından, onun demokratik değerler ve politik sisteminden uzaklaşma eğilimleri politik ekonomi yazınında giderek kapitalizmin çöküş tartışmasını yeniden harladı. 2008 krizi genel olarak neoliberalizmin krizi olarak kavramsallaştırıldığında, krizi Bidet'nin perspektifinden örgütsel gücü elinde tutan bilgi iktidarının ve piyasanın kapitalist mülkiyet iktidarının rekabeti ve ortaklıkları bağlamında anlamak için kuramsal bir yol haritası çıkıyor. Bu haritanın içinde krizin ağırlaşan sürecinde sesi kısılan temel sınıfın sesini yükseltmek için Bidet “aşağıdan bir stratejinin” politik yolunu kurmaya dair çıkarımlarda bulunmaktadır.

Dördüncü bölümün bu önemli katkısı Bidet'nin Marx'ın kapitalist üretim teorisinin Foucault'nun liberal yönetimsellik tarihi ile birlikte gözden geçirildiği bir dizi tema etrafında ortaya çıkar. Marx açısından en önemlisi kitapta onun “biyopolitik özüne” (s. 148) dönme çabasıdır. Marx'ın biyopolitikasının ortaya çıkarılması iki çelişkiyi yeniden yorumlamakla mümkündür: “kapitalizmin siyasal çelişkisi” ve “kapitalizmin üretim/üretken çelişkisi”. Kapitalizmin siyasal çelişkisinin biyopolitik içeriği vardır ve bu Bidet'nin önerdiği öte-yapısal bir perspektifle kavranabilir. Buna göre kapitalizmin siyasal çelişkisi biyopolitiktir çünkü kapitalist üretimin öte-yapısal alanı olan piyasada özgür olarak kabul edilen emekçinin yaşamı artık değer üretiminde tüketilir. Bu tüketim sömürü ilişkileri içinde artık değerün üretimine ve temellüküne döndüğü an ve süreçte kapitalist iktidarın ve mantığının karşısına

emekçi yaşamının tek ve gerçek sahibi olarak piyasada olumlanan ve kabul edilen özgürlük ve yurttaşlık hakkı ile dikilir. Bu karşı duruş piyasanın ve örgütün gündelik yaşamdaki mücadele alanına çekilmesiyle bir sonuca bağlanabilir (s. 152-153). Bununla bağlantılı olarak “kapitalizmin üretim/üretken çelişkisi” de biyopolitiktir çünkü neyin nasıl ve kim için (hangi yaşam için) üretileceği temel bir biyopolitik sorudur. Liberal yönetimsellik “nüfus”u ve “kolektif yaşamı” politikanın içine çektiğinde bu soru sermayedarlar ile bilgi iktidarı kutbu arasında bir ekonomik mesele olmaktan çıkar; bu bir bütün olarak bu iki kutbun oluşturduğu egemen sınıfla temel sınıfın/halk sınıfının arasında (biyo)politik bir meseledir. Kamu yararı (piyasada bireylerin eşit ve özgür olması gibi) liberalizmin temel referansı olarak topluma duyurulduğunda halk yaşamı siyasetin sadece parçası haline getirilmez, yönetimin içinde iktidar ortağı haline de gelir (bu noktada Bidet Foucault’yu liberalizmde somut siyasal süreçleri ve yapıları - parlamento, demokrasi gibi- incelemeye için eleştirmektedir, s. 180n). Bidet’in adını verdiği “sınıf biyopolitikası” (s. 154) kapitalizmin hem üretim ve piyasa ilişkilerine temellenen mülkiyet iktidarına karşı hem de üretimin ve tüketimin örgütlenişine dair mücadele alanını tanımlar. Sınıf biyopolitikası bir mücadele alanı olarak yaşamı dert eden bir devletin sadece kapitalist sınıfın elinde bulunmadığı, kolektif yaşamın sermayenin işi olmadığı (s. 158), yaşam üzerinde iktidar kurmayı egemen sınıfın diğer kutbuyla ve bu kutbun halkla olan ittifakı doğrultusunda halkla paylaştığı gerçeğine dayanır. Bu mücadele alanı toplumsal özgürleşme ufkuna taşındıkça sadece üretimin ve tüketimin yeniden örgütlenmesi ve piyasanın hakimiyetini ele geçirmeyi değil, aynı zamanda piyasaya karşı, onu lağvetmeye yönelik bir “aşağıdan stratejiyi” de içermelidir. Bidet’in biyoiktidar karşısına sınıfsal biyopolitikayı çıkarması (s. 173) Marx’ın iktisadi ilişkileri çözümleme bakımından önemli kapitalist üretim tarzına dair teorisini ve kavramlarını esnetmekle, daha doğrusu Foucault’ya yakınlaştırmak için genel siyasal kategorilere çevirmesiyle mümkün olmuştur. Kapitalist üretimdeki emekle birlikte kapitalizm-dışı emek alanlarını da içeren genel bir üretim teorisi; değer ile kullanım değeri arasındaki ilişki yerine doğrudan kullanım değeri ile artık değer arasındaki ilişkiyi sermayenin ve buradan hareketle toplumun genel çelişkisi olarak görmesi bu genellemenin temelinde yatar. Foucault’nun tüm toplumun mikro dokusuna kadar işleyen iktidar ve yönetim ilişkilerini açığa çıkarmayı gözetken genelliğiyle Marx’ın bu tarzda yeniden okunuşu “kapitalizm” (ki bu sözcüğü Bidet genel üretim teorisi açısından sorunlu görmeye başlar) ve liberalizm arasındaki ilişkiyi kurmaya yöneliktir. Şüphesiz, Bidet’in Marx yorumu özellikle Marksist politik iktisat açısından eleştiriye açıktır.

Bidet hem Marx’ın hem Foucault’nun düşüncesini yeniden yorumlarken bu eleştirileri göze alıyor ve riske giriyor. Aslında Foucault da bu riske

girmiştir çünkü politik iktisat perspektifinden bakıldığında liberal ekonomiye ve ekonomi teorisine bir eleştiri getirmezken üstüne üstlük Bidet'nin de vurguladığı gibi neredeyse liberal perspektifin içine yerleşir ve sade bir gözlemci olarak liberal ekonomi teorisini aktarır (s. 179n-180n). *Homo* figürüne (*homo economicus*, *homo juridicus*) odaklanarak karşı çıktığı hümanist felsefenin diliyle “insancıl bir liberalizm” yolunda dahi adım atar görünür (s. 178-179). Klasik politik iktisadın üretim ve emek-değer teorisi gibi kapitalist ekonominin somut temellerini liberal politik iktisadın bir parçası olarak görüp ele almaz. Fayda, yararlılık, *homo economicus*, genel üretim, genel emek süreci gibi Marx'ın politik iktisadı içinde ekonomiyi anlama bakımından eleştiri konusu olmuş kavramları ve süreçleri merkeze alır. Üstüne üstlük liberal yönetimselliği tarihsel olarak çözümlerken önceki gibi iktidar dispozitiflerine de eğilmez (s. 179n-180n) ve salt (neo)liberal yönetim rasyonalitesi sınırlarında kalır. Bidet Foucault'nun bu eksikliklerinin egemen sınıfın bilgi iktidarı kutbunu açıklamak ve kapitalist mülkiyet iktidarının yanında belirginleştirmek için muazzam bir pencere açtığını ve önceki iktidar çalışmalarıyla yönetim analitiğinin ve tarihinin bu anlamda bir süreklilik içinde olduğunu belirtir (s. 176). Aynı zamanda piyasanın nominalist doğasını açıklamış olur. Foucault ele aldığı spesifik bir iktidar kurumunun nasıl tüm toplumsal dokuya yayıldığını ve genellendiğini yakalama çabasında olduğundan liberalizmin genel bir yönetim rasyonalitesi olarak iktidar dispozitiflerine nasıl yön verdiğini açıklama yolunda bir kapı açar. Sınıf iktidarının açıklanabilmesi için toplumun her yerinde olan genel bir bilgi iktidarının kuramlaştırılması gerekir (s. 165). Bidet'nin Marx ve Foucault okuması bu genel sınıf iktidarını kurma yolunda bir çabadır. Bu iktidar Marx'ın gördüğü gibi yapısal ve sınıfsaldır. Yalnızca politik değil, yayıldığı her noktada özneyi üretken kılan ve normalleştiren “rasyonel bir yaşam siyaseti”ne (s.172) dayandığından biyopolitiktir. Bilgi (biyo)iktidarının siyasal nesnesi olarak üretken ve normal yaşam, iktidar düzeneklerine ve yönetsel akla bir karşı çıkışla her daim buluşur. Bu karşı çıkışlar piyasa ve örgütün ele geçirilmesine yöneldikçe (neo)liberalizm yaşamı siyasetin içine daha da çekmektedir; çelişki derinleşmekte ve kapitalizm dışı alanlara da genellenmektedir. Bu gerçek Bidet'yi genel ve aşağıdan bir karşı stratejinin ne ve nasıl olabileceğini düşünerek kitabını kapatmaya yönelmiştir.

Biyoiktidara karşı “aşağıdan bir biyopolitika” (s. 173): Bu yaşamın pozitifliğinin ve üretkenliğini örgütü ve piyasayı sınıf faktörleri olmaktan çıkaran bir siyaset anlamına gelmektedir. Ekonomik ve kurumsal koordinasyonun ve toplumsal aklın yeni bir inşasının nasıl mümkün olacağına dair soyut bir kısa çerçeveye Bidet sözlerine son vermektedir. Pratiği ve olayı sınıf analizinde yapının önem mertebesine çıkaran bu öte-yapısal analiz, *sınıf mücadelesini*, olumlanan rasyonel-eşit-özgür bireylerin toplumsal

koordinasyonun araçları piyasa ve örgüt üzerindeki iktidar mücadelesi olarak görür. Temel sınıfın mülkiyette ve bilgide biriken iktidara ve bu iktidarların ayrıcalıklarına çoğul siyasetler ve stratejiler içinde karşı durması, büyük olmak zorunda olmayan çok-alanlı yürütülen muharebeler içinde gerçekleşir. Temel sınıf “dikey” ve “yatay” bölünmelerle stratejik bir ortaklık kurmanın zorluklarını aşmak durumundadır. Foucault’nun asıl hedefi olan ancak günümüzde yönetilen konuma gelen yetkinlerle ittifaktan yoksunluk da bu zorluklardan biridir. Aşağının “dağınık stratejisini” daha da dağınık tutan, sınıfsal fay hattını derinleştiren finansal kapitalizm mülkiyet ve bilgi iktidarının temel yönetsel aracı ve stratejisidir. Finansın, Bidet’nin yerinde betimlemesiyle, kapitalizmdeki “yaratıcı yıkımı” son derece yıkıcıdır. Piyasa ve örgütü kolektif biçimde denetime almada ve onları sınıf faktörleri olmaktan çıkarmada temel sınıfları engelleyen, finans gibi “yatay” ve “dikey” bölünmeler yaratan türlü iktidar stratejisinin farklı alanlarda farklı toplumsal aciliyetlerin çelişkisi ve dayanışmasıyla boşa çıkarılması gerekir. Bidet kuramsal emeğinin “paysızların sesini” yükselten (s. 196) özgürleşmenin yeni “kolektif, kültürel ve siyasal yaratımları” (s. 198) için bir destek olabileceğini ummaktadır.

Doç. Dr. Ceyhun Gürkan

Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi